

JAZYKOVÉ PLÁNOVÁNÍ / JAZYKOVÁ POLITIKA / JAZYKOVÝ MANAGEMENT

= Soubor opatření, která vykonává určitá skupina s cílem ovlivnit nebo zabezpečit pozici jazykových prostředků.

Jiná definice:

= Pokus vědomě ovlivnit určitý jazyk nebo jeho varietu; zásah člověka do přirozeného procesu jazykových změn.

Statusové plánování

= Druh jazykového plánování, které **mění funkci** jazyka nebo variety určitého jazyka a **práva** těch, kteří tento jazyk nebo varietu používají.

Základní otázky:

(a) Který jazyk bude vybrán pro určitý účel?

(b) Jak bude zvolený jazyk ve společnosti implementován?

RŮZNÝ STATUS JAZYKŮ

A) Jazyk může být jediný oficiální jazyk

- angličtina (de facto) ve Velké Británii nebo USA
- francouzština (de jure) ve Francii
- čeština v ČR (de facto)
- slovenština na Slovensku (de jure)

de facto = oficiálnost stanovená zvykem, tradicí

de jure = oficiálnost stanovená zákonem/ústavou

B) Dva a více jazyků mohou být uznané jako oficiální

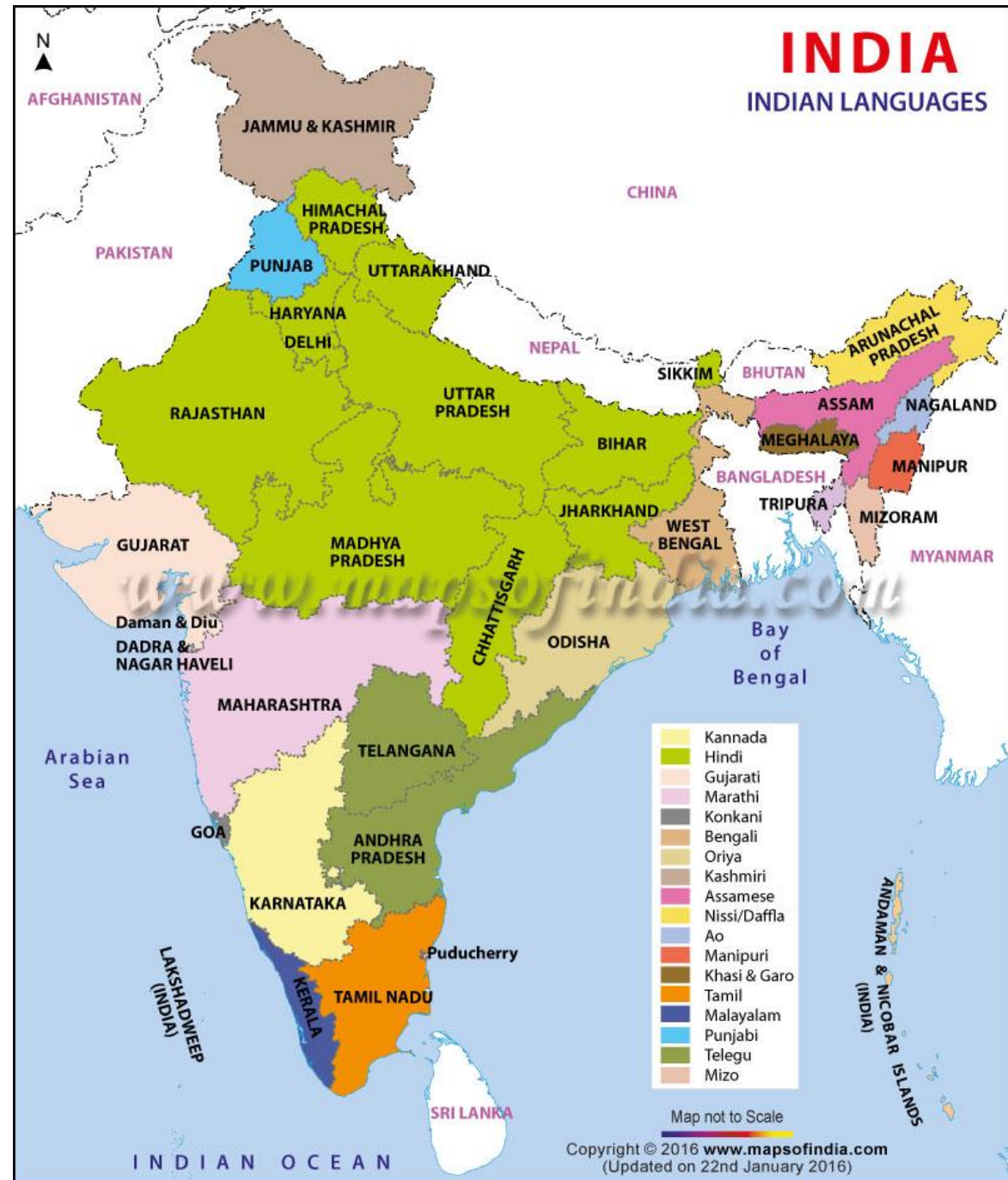
- Kanada (francouzština, angličtina)
- Belgie (francouzština, vlámsština)
- Švýcarsko (francouzština, němčina, italština a rétorománština)

C) Jazyk může být uznán na místní úrovni

- němčina v Belgii
- hauština v Nigérii
- velština ve Walesu
- 21 regionálních jazyků v Indii

Tyto jazyky jsou oficiální pouze v určitém regionu nebo v určitém státu v rámci federace (soustátí).

D) Jazyk může být uznán jako jazyk minorit

- romština, slovenština, ruština, rusínština atd. v ČR
- katalánština ve Španělsku (katalánská minorita)

E) Jazyk může být „podporovaný“ v určitých situacích nebo institucích (např. univerzity), ale bez oficiálního statusu

- angličtina v Německu, Švédsku, částečně i v ČR (podpora výuky v angličtině)

F) Jazyk může být tolerován

- baskičtina ve Francii
- jazyky amerických indiánů v USA
- vietnamština v ČR

Tyto jazyky nejsou nijak oficiálně podporovány, např. finančně nebo jazyky školní výuky.

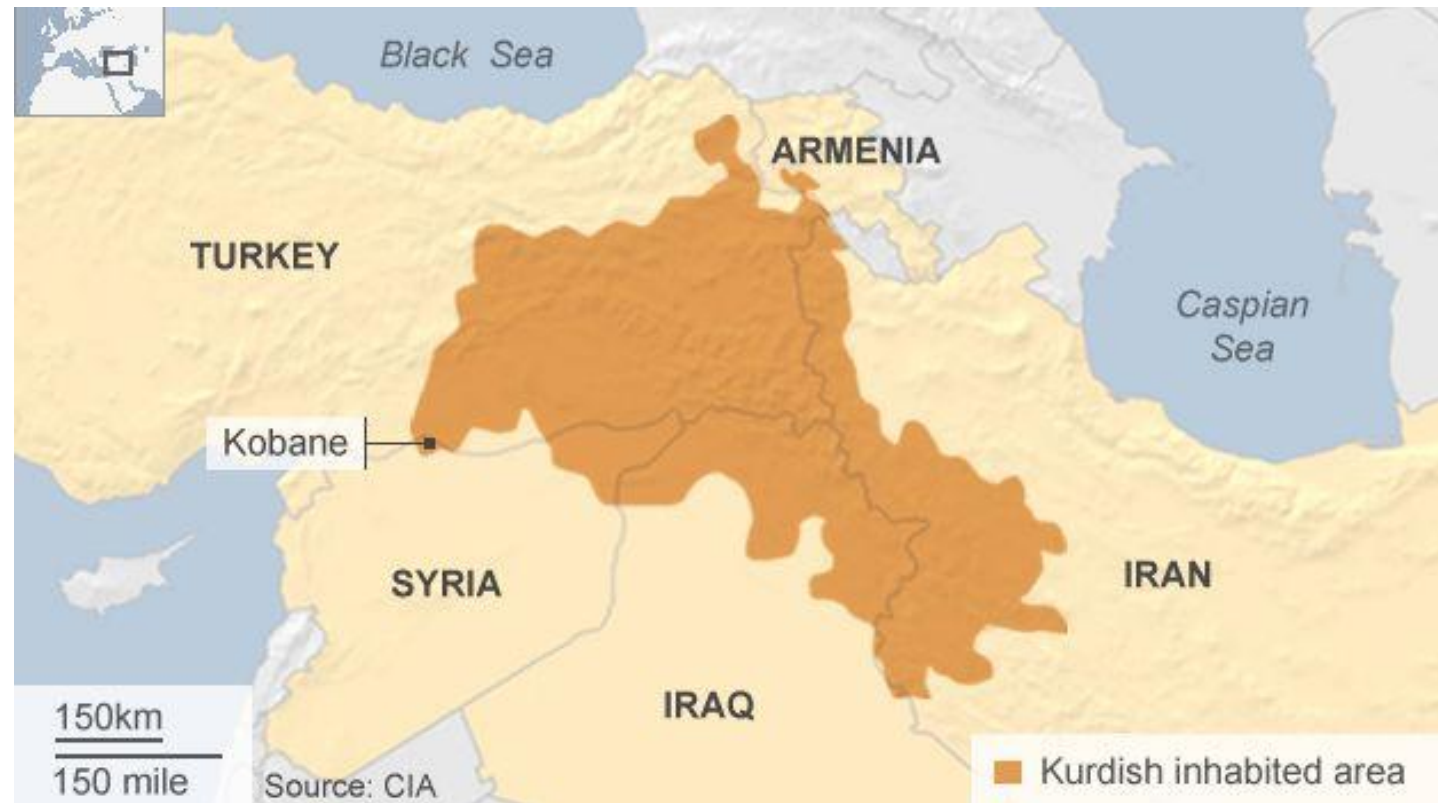
G) Jazyk může být zakázán

v minulosti

- 1938–1975 baskičtina ve Španělsku za dob vlády Franca
- *donekdávna ve školách* jazyky amerických indiánů v USA, jazyky domorodého obyvatelstva v Austrálii
- *do r. 2002 v médiích* kurdština v Turecku

dnes

- kurdština v Sýrii
(v tištěné podobě)

AKTUÁLNÍ OTÁZKY V ČESKÉ JAZYKOVÉ SITUACI:

(a) Ve kterých komunikačních doménách se budou užívat jazyky, kterými se mluví na území ČR?

Stanoveno zákony/předpisy:

- Jednací a úřední jazyk v ČR: čeština, ale i slovenština
- Vyučovací jazyk: čeština, menšiny mají právo na výuku ve svém jazyce
- Angličtina: v mezinárodních smlouvách, zákon o odpadech, zákon o podnikání na kapitálovém trhu

(b) Jak v určitých komunikačních doménách prosadit větší znalost romštiny a češtiny?

Např. u českých učitelů na prvním stupni základních škol znalost romštiny, u romských dětí znalost romštiny i češtiny.

(c) Které jazyky budou chráněny Evropskou chartou regionálních či menšinových jazyků?

Evropská charta regionálních či menšinových jazyků (v ČR platná od r. 2007)

Garance jsou poskytnuty jen:

- polštině (okresy Frýdek-Místek a Karviná)
- slovenštině (na celém území)
- menší podpora i romštině a němčině

Zákonem oficiálně uznané menšinové jazyky v ČR (12):

bulharština, chorvatština, maďarština, němčina, polština, romština, rusínština, ruština, řečtina, slovenština, srbština, ukrajinština

- právo na užívání jména a příjmení v menšinovém jazyce
- právo na vícejazyčné názvy a označení
- právo na užívání menšinového jazyka v úředním styku
- právo na užívání menšinového jazyka ve věcech volebních
- právo na vzdělávání v menšinovém jazyce atd.

Jedna věc je právo přiznat, ale druhá jak toto právo splnit.

Korpusové plánování

= Druh jazykového plánování, při kterém se určitá skupina, zpravidla stát, snaží o **rozvoj** jazyka nebo jeho variety

Týká se např. těchto jevů:

(a) **pravopis / písmo**

- změny pravopisu

např. v průběhu 20. stol. byl např. pravopis češtiny několikrát změněn; podobně u němčiny a jiných jazyků

- změna jednoho písma na druhé

např. turkotatarské jazyky za éry Sovětského svazu (latinka byla změněna na azbuku; po rozpadu Sovětského svazu u některých zpět na latinku)

- zavádění písma pro jazyky bez psané podoby
např. pro australské jazyky, které před příchodem Evropanů existovaly pouze v mluvené podobě

(b) **výslovnost**

- volba výslovnostní normy
- stanovení výslovnosti domácích slov (výslovnostní varianty, výslovnostní styly)
- stanovení výslovnosti přejatých slov
např. otázka, jak vyslovovat nové přejímky z cizích jazyků
výslovnost *catering* v češtině?
[keterink] (častá, ale vlastně chybná výslovnost)
[kejterink] (výslovnost bližší původní, anglické podobě, ale málo používaná)

(c) změny ve struktuře jazyka, např. v morfologii

- rozhodování, které morfologické tvary jsou přijatelné
  - *oni sází* (do r. 1993 jediný spisovný tvar) × *oni sázejí* (od r. 1993 povolený tvar)
  - *bychom* (v současnosti jediný spisovný tvar, ale v mluvené podobě prakticky nepoužívaný) × *bysme* (nespisovný tvar, ale velmi rozšířený)

(d) rozšiřování slovní zásoby, terminologie

- zavádění nových termínů
  - plynofikace, Česko, Czechia* (o vhodnosti všech těchto slov se v minulosti velmi diskutovalo)

- volba křestního jména:

Honza × Jan

Barunka × Barbora

Jarek × Jaroslav

Tonda × Antonín

Amálka × Amálie

(mnoho rodičů chce svým dětem dát jména vlevo, ale oficiálně povolená jsou pouze tvary vpravo; je však třeba rozhodnout, jaký tvar bude přijatelný)

- omezení užívání slov cizího původu

toto se někdy řeší i zákony:

- Turecko, 1997: zákon omezující užívání cizích slov
- Francie, 90. léta 20. století: zamítnutý zákon proti užívání anglicismů

(e) rozvoj stylů řeči

např. rozvoj stylů češtiny za národního obrození (především vědeckého stylu); čeština do té doby byl pouze jazyk běžné mluvené komunikace

Ideologie motivující změny v jazykovém plánování

- jazyková asimilace
- jazykový pluralismus
- vernakularizace
- internacionalizace

Jazyková asimilace

= Víra, že by se každý jedinec bez ohledu na svůj původ měl naučit dominantní jazyk společnosti, ve které se nachází

Příklady:

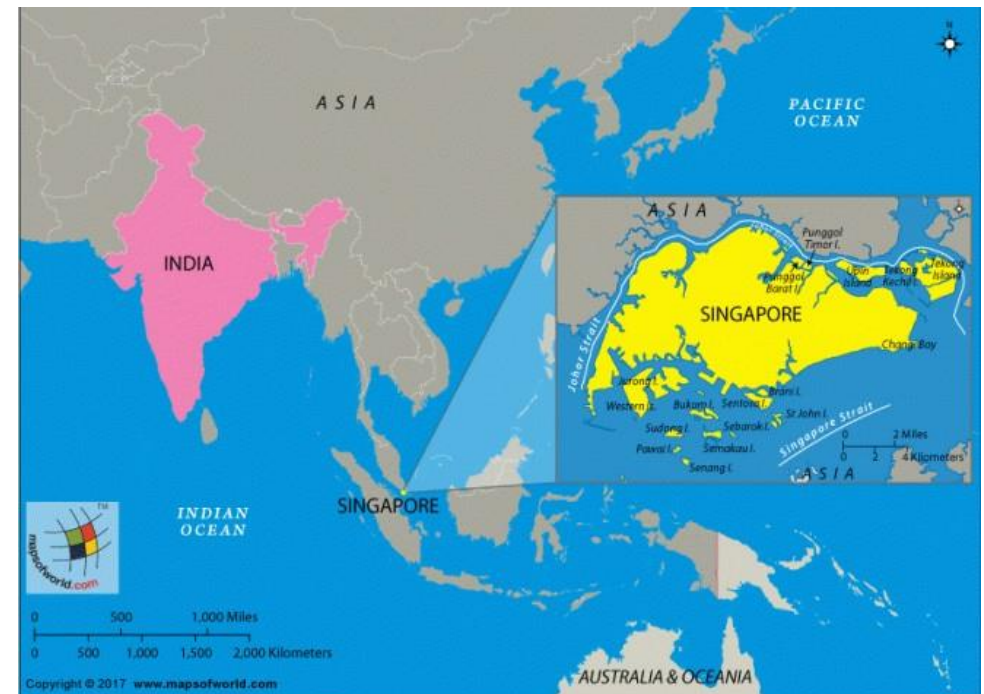
- Francie (francouzština)
- USA (angličtina)
- *v minulosti* Sovětský svaz (ruština)

Jazykový pluralismus

= Uznání více než jednoho jazyka jako prostředku komunikace v určitém státním celku nebo společenství

Příklady:

- Belgie (francouzština a vlámsština/nizozemština)
- Kanada (francouzština a angličtina)
- Švýcarsko (francouzština, němčina, italština a rétorománština)
- Singapur (malajština, angličtina, tamilština a čínština)

Vernakularizace

= Snaha o obnovení a rozvinutí domorodého domácího jazyka a jeho přijetí za oficiální jazyk

Vernakulární jazyk = domácí, lidový, místní jazyk v protikladu k jinému jazyku, např. mezinárodnímu

Příklady:

- především bývalé kolonie (Asie, Afrika)
- Indie (hindština)
- Peru (kečuánština)
- Skotsko (skotština)

